

ԳԱՂՈՒԹԱՅԱՅ ԿՅԱՆՔ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԿԱՆ ՇԵՌԱԳԻՐ

ՄՈՍԿՎԱ-ԿՐԵՄԼ

Հայ ժողովրդի լավագույն բարեկամ

ՄԵԾ ՍՏԱԼԻՆԻՆ

Ձեր նախաձեռնությամբ, Սովետական Կառավարության ընդունած պատմական որոշումը Սփյուռքի հայությանը իր Հայրենիք՝ Սովետական Հայաստան վերադարձնելու առթիվ, Իրանում ապրող հայերի վտղմից ընդունվեց մեծ խանդավառությամբ և ըստեղծեց հայրենասիրական աննախընթաց մի վերելք:

Սովետական Կառավարության այդ վճիռը բացեց հայ ժողովրդի պատմության մեջ մի նոր և փայլուն էջ: Առաջին անգամ Սովետական իշխանության օրոք սկսեցին իրագործվել հայ ժողովրդի դարավոր իղձերը, ամբողջ աշխարհում ցրված հայերի միացումը իրենց Մայր Հայրենիքում, Սովետական Հայաստանում:

Այդ պատմական ակտի իրագործման համար, հայերի ներգաղթի Օժանդակ Կեդրոնական Կոմիտեն, Իրանի հայկական առաջադեմ բազմաթիվ կազմակերպությունների աջակցությամբ, ձեռնարկեց հայերի ուղևորմանը դեպի Սովետական Հայաստան:

1946 թվի հուլիսի 14-ից մինչև հոկտեմ-

բեր 20-ը Սովետական Հայաստան են ուղևորվել 20,700 հայեր:

Հայերի ներգաղթի առաջին տարվա աշխատանքների ավարտման կապակցությամբ Իրանի ներգաղթին Օժանդակող Կեդրոնական Կոմիտեն իր անկեղծ շնորհակալությունն է հայտնում Ձեզ, հայ ժողովրդի ազատագրող Մեծ Ստալինին:

Իրանի հայերը երբեք չեն մոռանա Ձեր հոգատար խնամքը սփյուռքի հայության վերաբերմամբ, որոնք երկար թափառումներից հետո Ձեր հանձարի շնորհիվ վարելիություն ստացան վերադառնալ իրենց Հայրենի երկիրը և յժակցվել իրենց փառահեղ հայրենիքի, Սովետական Հայաստանի մեծ շինարարությանը:

Իրանի ներգաղթին Օժանդակող Կեդրոնական Կոմիտեն հավաստիացնում է Ձեզ, սիրելի Իոսիֆ Վիսսարիոնովիչ, որ նա կլարի իր բոլոր ձիգերը ավելի ևս հաջողությամբ կազմակերպելու համար 1947 թվին հայերի ներգաղթը դեպի Սովետական Հայաստան:

Նախագահ՝ ՌՈՄԱՆ ԻՍԱԵՎ

(«Վերածնունդ» թիվ 246, 1946 թ.)

ԺՈՂՈՎ ԲՐՅՈՒՍՍԵԼՈՒՄ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 26-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՎ

ԲՐՅՈՒՍՍԵԼ — 11 դեկտեմբերի (ՏԱՍՍ) — Բելժ գործակալությունը հաղորդում է. Հայաստանի Սովետական Մոցիստական Ռեսպուբլիկայի 26-րդ տարեդարձը՝ դեկտեմբերի 7-ին նշվեց Բրյուսսելի Գեղարվեստի պալատում կայացած ժողովով, որին ներկա էր Սովետական Միության դեսպան Պավլովը:

Ճառերով հանդես եկան Սովետական Հայաստանի բարեկամների ընկերության նախագահ Մուրադյանը, Ֆրանսիայի հայ ազգային ճակատի պլեմավոր քարտուղար Ասատուրյանը, Բրյուսսելի համալսարանի ռեկտոր պրոֆեսոր Վան Դեն Դունգենը:

ՀԱՐԱՐԱԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ Ի ՆՊԱՍՏ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԵԿ ՄԻԼԻՈՆ ՏՈՒՆԻ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մեծագույն Նյու-Յորքի և Շրջակայքի Ներգաղթի Հանգանակիչ Հանձնախումբի կողմն սարքված էր հրապարակային համազգային ժողով մը որ տեղի տնեցավ սեպտեմբեր 29-ին, Թաուն Հոլի մեջ:

Ժողովը բացվեցավ Տիրալը Սրբազանի մաղթանքով:

Տ. Տ. Տոնելյան ներկայացուց Հանգանակության Կեդր. Հանձնախումբի նախագահ Տ. Լ. Կերտանը, որը շեշտեց հանգանակության կարևորությունը:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչության նախագահ Տ. Արշակ Գարակեռզյան ուղերձով մը շեշտեց Ներգաղթի հանգանակության կարևորությունը, երախտագիտություն հայտնեց և Հայաստանի կառավարության, որ իր դռները բացավ գաղթական հայերու առջև և հաղորդեց թե Վարչությունը առանց հանգանակության արդյունքին սպասելու, ավելի քան կես միլիոն տուար հատկացուցիւ է նպատակին:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Վարիչ-Պատվիրակ Տ. Վահան Մալեզյան դարձյալ շեշտելով քանիցս կրկնած իր դավանանքը, թե հայոց համար «արտաքո Հայաստանի չիք փրկություն», հարեց թե դարերի ի վեր ավագ կարևորություն ունեցած է ցեղային գոյության հարցը, և թե՛ մեր ազգը, հակառակ թշնամիներն շրջապատված, հալածված ըլլալուն և քրտրական դառնալուն՝ ապրած է, շնորհիվ իր ինքնապահպանման բնազդին, շնորհիվ երեք գլխավոր ազդակներու, — նախ՝ Հայ եկեղեցին, երկրորդ՝ հայ լեզուն, և այժմ ալ՝ հայ հայրենիքը:

«I Ask You, Ladies and Gentlemen»-ի և «Լույս Զուարթ» քերթողությանց հեղինակ Տ. Լևոն Զավեն Սյուրմեյան (առաջինը հաստատուն համբավ մը ապահովեց իրեն մեծիկյան բանիմաց լայն շրջանակի մեջ, իսկ երկրորդը, որ 1924-ին հրատարակված

իր հայերեն քերթվածներու հավաքածուն է, գուրգուրալիք հիացում ապահովուած էր իրեն հայ գրական շրջանակներու մեջ) նախանգերեն և հետո հայերեն տպերծով մը հայտնեց, թե ինք մեկ ներկայացուցիչն է այն սերունդին, որ ետ չի դարձավ մահվան արահետին. ինք կորսնցած ըլլալով հայր, մայր, ընտանեկան պարագան՝ միայն հոն բերկրությամբ լեցվեցավ, երբ, հուս գինվորներ գրավեցին Տրապիզոն, մոտակա գյուղը, որ իր թագստարանն նշած էր, և ինք լսեց այն քաղցր ձայնը, որ կրսեր. «ազգը քեզի հոգ պիտի տանի. այդ օրին անիկա զգաց» թե ինք առանձինն չէ այլևս, թե ինք որք չէ այլևս, այլ մաս կկազմե այն մեծ ընտանիքին, որ ծանոթ է հայ ազգ անվամբ:

Տ. Սյուրմեյան հուսեց գովքը հայ ազգին, որ մղած է Վարդանանց պատերազմը ընդդէմ կրակապաշտ պարսից ու դարերու ընդմիջեն շարունակած է իր գոյությունը դարգացնելով իր գրականությունը, իր լեզուն և արտաբերելով իր ուրույն մշակութային:

Տ. Սյուրմեյան իրավամբ դիտել տվավ, թե մենք ավելի պետք ունինք Հայաստանի, քան թե Հայաստան մեզի և շեշտեց թե լավ ամերիկացիներ ըլլալու համար լավ հայեր պետք է ըլլալ նախ: Անիկա տալը նկատեց երջանկության աղբյուր ու ներգաղթի գուլքն ընելով, յուրաքանչյուր գաղթական նկատեց ծառ մը՝ որ կրնա իր շուքը տարածել հոգնած, պարտասած ճամբորդին վրա: Այս ծառերը համախմբելով կրնան դալարազեղ պարտեզ մը հառաչ բերել: Այս առնչությամբ Սյուրմեյան կարդաց իր քերթվածներեն մեկ քանին, որոնցմե մեկ երկու համարներ կբերենք, ցույց տալու համար թե ի՞նչ ազդու տպավորություն թողուցին անոնք իրենց վճիտ հայերենով, դաշնավորությամբ ու խորունկ իմաստով:

Կր փնտրենմ երգերով իմ տունը՝ ա՛յ հիշատակ,

Մինչ կաղաթի օրե օր իր պատկերը մտերիմ...

Իմ տունը երգ մ'է որուն բառերը արև չունիմ...

Իմ տունը յա՛ր մ'է անուշ զոր կը սիրեմ միս միեակ...

Այսպես հանդարտ կուգամ մա՛ն Լուսավորչի Աստղին տակ

Եվ մեղրածոր անոր լույսն հոգիիս մեջ կը կարե...

Սատեղազարդ երկինքն է մեծ երգեհոն մ'աճաթե...

Ձյունին վրա կը քափի լուսնակին լույսն սպիտակ...

Հիմա անձայն կը բալեն ոգիներն իմ պապերուն
Սեանին շուրջ փառավոր... Սեանն հերդեն է կապոյտ՝
կամարներու տակ ներմակ... Սեանը պար է անփոյր՝
Աղջիկներու հագանո՛ղ, խորհրդավոր, մոլորուն...:

Մառ մըն եմ ես
Արևուն տակ Հայաստանի
թանաքագեղ ու լայն բացված.
Հսկերս ամուր՝
տու պես
Հը պլլովին մեր սուրբ հողին
նաչափերուն,
Ու քեներս բաց հովերուն՝
Ես Հիսուսին պես կը կանգնիմ
Ներան վրա...

Տ. Սյուրմեյանի վերջացուց իր խոսքը՝
մաղթելով տր հայ մայրերու արցունքը կա-
րելի ըլլա վերածել լուսնահամ խաղողի
հատիկներու:

Հայրենակցական Միութիւններու կողմէ
Տ. Ճ. Հովսեփյան շնորհամիտրեց միասնա-
կանութիւնը, որ այժմ գոյացած է Հայրե-
նակցականներու և Հ. Բ. Ը. Միութեան մի-
ջև:

Տ. Ա. Սարգսյան ներգաղթի հանգանա-
կութիւնը որակեց երջանկութեան հանգա-
նակութիւն, քանի որ անիկա կոչված է եր-
ջանկացնելու շատ մը գաղթական հայեր,
որոնք պիտի երթան ծաղկեցնելու Խ. Հա-

Ամեն գիշեր,
Այգիներուն մեջ լուսահամ՝
Նազներկուն ու գյուղական
Սիրողները փաղի կերբան...
Մեն մի կաթիլն
Արցունքներուն մեր խնդն մորկանց՝
Հիմա հատիկ մ' է խաղողի
Նուրբ, քափանցիկ ու լուսնահամ...:

յաստանը: Ուղեբձեն հետո Տ. Սարգսյան
վարեց հանգանակութեանը:

Հայ ժողովրդական երգերու հաջողագույն
մեկնաբան և բարձրորակ ձայնով օժտված
երգիչ Տ. Հակոբ Ասատուրյան երգեց Ռաչ-
պարի երգը, Պրճինկո (Կանանչյան) և Հա-
յաստան:

Ներկայացվեցաւ Կաթողիկոսական ընտ-
րութեան և օծման շարժապատկերը:

Վեր. Ա. Ա. Պետիկյանի մաղթանքով
փակվեցաւ հանդեսը:

Հ. Ա.

(«Հայաստանի կոչնակ» թիվ 41, 1946 թ.)

„ՁԵՁԻ ԿՀԱՐՑՆԵՄ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ ԵՎ ՊԱՐՈՆՆԵՐ“

„I ASK YOU, LADIES AND GENTLEMEN“

Կուգեմ կարդալ Զավեն Սյուրմեյանի գիր-
քը, „I Ask You, Ladies and Gentlemen“ բայց
չեմ համարձակիր, վախճալով թե կրկին պի-
տի արյունին վերքերս, կրկին սարսափելի
պատկերներու դիմաց պիտի գտնեմ ինքը-
ղինքս: Արդեն անցեր եմ ցարդերու մեջն ու
լսեր եմ շատ մը ջարդերու պատմութիւն-
ներ: Հազարավոր մանուկներու կյանքին
հետ հաղորդակցութեան փեր եմ ու գիտեմ
թե ինչ դրախտային ընտանիքներ մեկ օրեն
մյուսը քահնանային կյանքի մատնված են:
Բայց բարեկամութիւններս մեկուն թելա-
դութեան համաձայն և իբր շատ զնահա-
տուած գիրք մը կ'մտադրեմ անոր քանի մը
էջերը կարդալ գտնեմ և հետո տրոշել թե պիտի
կարենամ դիմանալ ի տես այդ պատկերնե-
րուն թե ոչ:

Առաջին էջերնէ կ'զրապուրվիմ արդեն և
մինչև ուշ գիշեր ձեռքես չեմ ուզեր ձգել:

Այդ Սյուրմեյանի կյանքի պատմութիւնը չէ
միայն, հապա նաեւ իր ազգին շատ մը մա-
նուկներուն և պատանիներուն կյանքին
պատմութիւնը կարմիր արյունով գրված:
Այդ գիշեր մեկ մղձավանջն մյուսը կտար-
վիմ, ու քնացած ատենս ցնցումներ կ'ունե-
նամ թեև, բայց մյուս օրն իսկ նույն եռան-
դով կ'շարունակեմ կարդալ, որովհետեւ տխուր
ու ահուկի պատկերներ զավեշտներով և բա-
նաստեղծութիւններով համեմված են: Ա-
նոք շատ կ'մաննին այն դառն դեղահատնե-
րուն, որոնք շաքարի խալով մը պատած են:
Առաջին գլխուն մեջ հեղինակը կ'գտնենք իր
մտերիւր մահվան անկողնույն քոյ: Մանուկ
հոգի մը կ'ենաց և մահվան դեմ դիմաց: Ա-
նոր մանկական հոգին կը մըրստափնա, յի տա-
ղեր մեռնիլ և վխորհի աչքերը բաց պահելով
ապրիլ: Աչքերը բաց պահելով իսկապես
կապրի, հակառակ թրբական խժժութիւն-

ներուսն և այս գրքի միջոցով կապրեցնեն գեթ իր կյանքի հիշատակները:

Այլագ հիմնադրարի ձեռնարկով գլուխը նկարագրությունն է հայկական գեղեցիկ եկեղեցիի մը, որ մզկիթի և բաղնիքի մը վերածված է: Այդ գլխուն երկրորդ մասը կենդանացն է հայկական եկեղեցիի մեջ կատարված ոտնկոտայի արարողությունը: Սյուրմեկյանի ճարտար գրչին տակ այդ բոլոր պատկերները կենդանություն առած են կարծես: Զավեշտական մասը վկայում է քահանային Զավենի ոտքերը լվալու պարագան—երբ քահանան կըսե «Համբուրե անցիր, համբուրե անցիր»: ինք կխորհի թե պետք է բուն իսկ իր ոտքերը համբուրե: Շատ մը անհաջող փորձերն հետո, ժողովուրդին ծաղրանքին կենթարկվի: Մինչև որ քահանան խոժոռադեմ կրկին կըսե իրեն, «եսաչը համբուրե, իսաչը»:

Թուրք խաղընկերներս վերնագրով գլուխը իսկական հոգեբանությունն է թուրք մանուկներու, որոնք մանրամասն են իրենց ծնողաց: Անոնք կցուցադրեն նույն կեղծ բարեկամությունը և վշտալուրի հանդեպ ունեցած անարգանքը և շողոթորթությանը քծնիլը, երբ հայը կեղծքեղ կաշխատին:

Անշուշտ ամեն գլուխ նկատի առնելու համար, պետք պիտի ըլլար այդ մասին ուրիշ գիրք մը ևս գրել: Հետևաբար զանց կառնեմ ակամա շատ մը կետեր, զորս կարծես ի հայտ բերել:

Մահվան ուղիին վրա վերնագրով գլուխը պատմությունն է քաղաքակիրթ և քրիստոնյա ազգի մը խաչելության և մարտիրոսության—պաշարը խավարին և լուսնի:

Սյուրմեկյանի մեծ հայրը սպաննուած էր մեծ ջարդին իր մորեղբայրը՝ Լևոն թուրքերը խեղդած էին քար մը կախելով իր վզին և ծովամուռն ընկելով զայն: Երկու մեծ մայրիկներ թունավորելով մեռցուցած էին, իսկ հայրն ու մայրը աքսորի մեջ սպաննուած: Ազատված էին երկու քույրերը նախ թուրք տուններու և հետո հուսն տուններու մեջ պահվողներով: Ինչպես նաև իր եղբայրը՝ Օննիկ մեռած չէր:

Ուր ծնած էլ վերնագրով գլուխը ամենն հուզիչ տեսարաններն է մեկն է, զոր բանաստեղծը կենդանացն է: Դատարկ տուն մը,— երբեմնի դրախտավայրը, ուր տվառատեղիի մը պես Սյուրմեկյան այցելության կերթա: Իր խոսքերեն մաս մը թերևս ավելի լավ թարգմանը պիտի ըլլար իր զգացմունքներուն,—«Կաղոթեի, որ Աստված հաճե՛ր հրաշք մը կատարել, և կարենայի մայրս գտնել տանը մեջ...»:

«Եսնիթի պես փողոց վազեցի և կեցա, դռները և պատուհանները գոցված էին. փողոցը լուռ և հանգարտ, մեռած փողոցի մը նման, սիրտս կտրտիներ արագ, մեր տունը մտա, զգացի թե խոշոր գերեզմանի մը մեջ կամտնեի»:

«Միա՛ռա, միա՛ռա»:

«Փխիկ, փխիկ», կանչեցի, քնտին ցատկեց և սրունքներուս մեջտեղ կեցավ մոլորակով լուրջ:

«Կթվեր թե կատուն ինձի կհարցներ, ու էիք այս բոլոր ժամանակը, ինչու՞ զիս մի՛նակ թողուցիք: Ո՛հ, որչա՛փ կարոտցած եմ ձեզ»:

«Զայն բազումներուս մեջ առնելով.— «Ես ալ քեզ կարոտցած եմ, ըսի»:

«Զէ՛լ ուզե՛ր մեր տունը թողու՛. կուզե՛ի համիտյան հոն բնակել»:

Միացում վերնագրով գլուխը պատկերն է այն երկնային ուրախության, երբ զիրար կորսնցուցած սիրելիներ մեկվմեկ կգտնեն դարձյալ:

«Ռուսական նավու մը վրա, կնավենք գիշերը առանց լուսնի: Քանի մը քթթուն աստղեր նվաղկոտ ցուրբ կարճակեն մութ թավշյա երկինքին վրա մեռնող փոստուաներու նման»:

«Օննիկին հանդիպեցա Մետաքսատի դրան մեջ, երբ դռնն դռն կեցեր: Երազային երևույթ մը, որ հրաշքով հանկարծ իրականություն կպիտայեք...»:

«Ուրախութենես կաղաղալեմ, Նվարդ կըսե. «Աստուծո շնորհակալ լլլանք»: Ու աչքերը վեր հանելով ճակատը կխաչակնքեք»:

«Ոչ եղբայրներս և ոչ ալ քույրերս, ոչ ալ ես, կխոսինք մեր թափուն վշտերուն վրա, կուզենք մոռնալ ձևացնել զիրար գտնելու ուրախության մեջ»:

Ուխտագնացության մը դեպի Արարատ,—ամեն մեկ գլխու մեջ հուզիչ պատկերներ կբերե երևան, հայ տղու մը զգայուն գրիչով և կարժե դարձյալ իր գրքին քանի մը մեջբերումներ ընել:

«Լուսի ենք, պր. Թորգոմյան կըսե. «Հայկական Զվիցերլանդ, ճոխ իր պղնձի հանքերով». ուսած կուրծքերով կնայինք բլուրներուն, ծառերուն, ապառաժներուն, որոնք շատ նման են ուրիշ երկիրներու մեջ եղածներուն, բայց մերը խորապես, սրբազործված և նախիրագործված արյունով և արցունքներով, երգերովը և ուրախությունովը Հայաստանի»:

«Հոս այս նվիրական հողին վրա, ուր կկենանք իբր ազատ քաղաքացիներ, անոր ամեն մեկ մատնաշափը մեր նախնիքներու

ուսկրներու փոշին կպարունակէ: Այդ պո-
ղին միջի բլուզին վրա կպառկի Սմբատ Թա-
գաւորն հայոց»:

«Նայեցեք այդ կամուրջին, փ՛նշ շքեղ հի-
շատակարան է մեր հին ճարտարապետու-
թեան: Հայ սերունդներ մեռած են այս վար-
կանը երազելով, հայ հողին վրա կենալու
համար, հայ երկնքի տակ իբր ազատ քաղա-
քացիներ, ուրեմն ծնրադրենք և համբուրենք
Հայաստանի նվիրական հողը»:

«Ուստի ծնրադրեցինք և համբուրեցինք
հարգանքով»:

Հեղինակին հայրենասիրական զգացում-
ները այնքան զորավոր են, որ կրան.
«Են աշխատեալ կգգաւմ թե մինչև իսկ մեր երկ-
րին գալիքը իբր եղբայրներ կսիրենք, ո-
րովհետև մերն են անոնք»:

Այլևս ազատ զերագույն արկածախնդրու-
թենն,— այս վերնագրով գլխուն մեջ Սյուր-
մելյան ի հույո կրերն այն զգացումը, թե
իր գերագույն առկածախնդրութեանը վախ-
ճանին հասած է, իր ախարան սարսափներն
և տառապանքներն հետո, երբ կհասնի իր
երազներու աշխարհը, ուր պիտի տեսնէր
կատարելագործումը իր իտեալներու: Նորեն
հեղինակն է որ կփորձէ խոսիլ:

«Միայնակ տախտակամածին վրա, կըզ-
գայի թե ալեւս կյանքի գերագույն արկա-
ծախնդրութեանը լմնցուցած էի»: Նավուն
վրա հայ աղջկան մը կհանդիպի, որուն
հուշատետրին մեջ հետևյալ սրտահույզ
տողերը կգրեն—

«Հոգիս այս իրիկուն ահագին մայր եկե-
ղեցի մըն է, դատարկ, պատարագեն հետո,
որուն մեջ կա իայն ճերմակ մաքուր աղ-
ջիկ մը երկար մազերով, սուրբ լույսի մը
պես փայլում: Աստված ներք ինծի, հիվանդ
ու անմեղ եմ այս գիշեր, սիրով մեռնող
միանական մը, կըղձամ հիվանդ ծաղիկներու
հոգիներուն հոգևոյս մեջ, կըղձամ որ ցած-
նար լուսինը, խոշոր և տգութ փողոսկրի
նման, կըղձալի որ պզտիկ վտակը կանգ
տունէր լուսնին ներքև, փրավորված շերա-
մի որդի մը նման: Եվ երբ մարդիկ լսեին
մահվան լուրը, երբեք թող մեկը չի դիմար
իմ վրա, ոչ մեկը մոտոս թող չգար, այլ այն
երիտասարդ աղջիկը. թող ան միայն գար
շուշան մը բռնած իր ձեռքը փոխանակ վա-
ռած մոմի մը»:

Կրտս Սյուրմելյան,— «խորհեցա, թերևս
թե նորեն ծնանելու համար մեռնիլ պետք էր
նախ»:

Ամերիկան իմ արյանս մեջ,— այս վեր-
նագիրը կրող գլխուն մեջ կնկարագրեն թե
վերջապես կհաջողի իբր երկրագործութեան
ուսանող Ամերիկա ոտք կոխել: Այսպես

կգրեն հեղինակը. «Կարևոր բան մը պատա-
հած էր ինծի. դայն ինչպես արտահայտելու
չէի գիտեր, նույն իսկ ես ինծի: Ինչ որ է,
կզգայի թե Քենսեսի հողն ու արևը հոսած
էին երակներուս մեջ և հանկարծ ամերիկա-
ցի մը դարձած էի, և թե նոր ծնած էի և
ամուսնացած էի Ամերիկայի հողին հետ»:

Լ. ՍՅՈՒՐՄԵԼՅԱՆ

«Այդ աժառ ես տեսա, թե ինչպես արևը
հողին հետ կսիրաբաներ Միգուրիի ձորին
մեջ, և ինչպես աղջ սերեն առաջ կուգային
ոսկեղեն հատիկներու գետեր. լուսնի լույսի
լուսնային մեջ տեսա մեղուներու ալցելու-
թեանը վայրի ծաղիկներուն տրված, և լսեցի
փայտփորիկին ձայնը: Մտիկ ըրի հացին եր-
գը երգված միլիոնավոր անտեսանելի շրթնե-
րն, մղոններով, հոտավետ դաշտերու մեջ
գիշերը»:

«Ամերիկան իմ արյանս մեջ հոսած էր.
Ամերիկայի հողը և արևը, հովն ու անձրևը,
լուսինն ու աստղերը իմ մեջս էին»:

«I Ask You, Ladies and Gentlemen»
(Ձեզի կհարցնեմ, տիկիներ և պարոններ),
— աս է քսանչորրորդ գլխուն վերնա-
գիրը, որ անունն է նաև Սյուրմելյանի դեր-

քին։ Այս գլուխը ամփոփումն է բոլոր դուստրներու։ Իբր թե Նոր տարիի իրիկունն է, անցյալ տարիներու հիշատակները արթնցնել են իր մեջ և կուզեն խմել, մոռնալու համար, դինիով դինովնալ կուզեն իր վերջտին դինովութենն սթափելու համար։

Կարե Նամերիկան, անոր համար կյանքը տալու պատրաստ է, բայց անցյալը մերկապարանոց կցցվի իր դիմաց, իր սուր հիշատակներով։

«Կհարցնեմ ձեզի տիկիներն և օրիորդներ, իբր անկեղծ հայրենասեր ամերիկացի մը, մարդ ի՞նչ կըրնա ընել Նոր տարիի իրիկունը, երբ ժամանակաւ Նոր տարւան իրիկունը աշխարհը պարիկներու աշխարհն էր և կյանքը այնքան սիրելի էր, որքան մահկանացու կյանք մը կարելի էր որ ըլլար...»։

«Նա խմել-չեմ սիրեր, խմելու մոլի չեմ. բայց 12 ամիսը անգամ մը, Նոր տարւալ իրիկունը պետք է մոռնամ անցյալը, երկար ատեններ առաջվան Նոր տարիները։ Նա անկեղծ ամերիկացի մըն եմ, բայց ինչ պես մեկը կըրնա մոռնալ իր մանկութիւնը...»։

Յոթը ճեմակ մազեր— նյութն է վերջին դլստն, հեղինակը վենաց և մահւան փրիստփայլության առջև է որ կգտնե ինքզինք

դարձյալ։ Հիմա ալեւ մանուկ մը չէ, այլ հասուն տարիքի մեջ, ալ չկրնար խորհիլ թե աշքերը բաց պաշելով կարելի է անմահանալ։ Գիտե թե ուշ կամ վանուս ձմեռն ու սառը պիտի հաղորդեն գեղազվարճ զարնան մեջ փթթող անուշաբույր ծաղիկներուն։ Եվ մահւան մերձեցումը կյանքը ամբիլի գնահատել կսովորեցնեն իրեն։ Եվ վնասաբերտ միշտ մանուկ մնալ կամ մահկան մը պես ըլլալ։

«Այս առտու բաղնիքը ածիլվելու ատենս իմ աջ քունքիս վրա փայլուն ճեմակ մազեր մը տեսա, և ամբիլի մանրակրկիտ քննությամբ ձախ քունքիս վրա վեց ուրիշներ ալ գտա և քանի մը ուրիշներ զլխուս վրա ցանւած հոս հոն»։

«Գալիք սառնամանիքին առաջին աղղարաններն են ատենք»։

«Շատ խորհեցա վրանքի և մահւան դեղեցիկ գաղտնիքին վրա...»։

«Մանկան հոգին քրքածաղիկի մը պես է որ արեւին մեջ կբացվի։ Աշխարհի գաղտնիքը անոր մեջ թաքնւած կմնա... Քանզի մարդուն եղբայրութիւնը կանոնաբար իրողութիւն մը պիտի ըլլա, երբ մենք նորեն մանուկներ դառնանք»։

ՎԱՐՍՆԵՆԻ ՊԵԿՅԱՆ

(«Հայաստանի կոչնակ» քիվ 5, 1946 թ.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑՎՈՒ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ԵՐԳԱՊՆԱԿՆԵՐՈՒ ՎՐԱ

Նյու-Յորքի Ս. Խաչ եկեղեցին գոհունակությամբ կհայտարարե, թե Հայաստանյայց եկեղեցւո Ս. Պատարագի գլխավոր երգեցողութիւնները երգապնակներու վրա արձանագրել տված է։ Եկեղեցւո երգչախումբը, ղեկավարությամբ Ներսես Ներսեայանի, երգած է Մակար Եկմալյանի, Կոմիտաս վարդապետի և Լևոն Զիլինկիրյանի բազմաձայն Պատարագի երգեցողութիւններն հետեւյալները.— Խորհուրդ Մեծ և Սքանչելի, Աստուածածին Անհարսնացալ, Զանճառելի Լուսո Մայր, Մարմին Տերունական, Սուրբ Սուրբ Սուրբ, Ամեն և Ընդ Հոգւոյդ Քում, Ամեն Հայր Սուրբ, Տեր Ողորմյա, Քրիստոս Պատարագալ, Ով Զարմանալի, Այսօր

Զայն Հայրական, Հայր Մեր։ Այս երգեցողութիւնը իրենց մասնակցութիւնը բերած են հետեւյալ մենեքդիները.— Մառի Արագյան, Շաքե Պոյաճյան, Սոնա Թեմիկյան, Հակոբ Ասատուրյան, Կոմիտէ Ալաբաբյան, Եղուրդ Աթաբաբյան, Երվանդ Իսքենտերյան, Մարտիրոս Քեռոյան, Երգապնակները պատրաստված են RCA—Victor Division, Radio Corp. of America-ի կողմէ, և ուրախ ենք հայտնելու, որ մեքենական տեսակետն ալ արձանագրութիւնները շատ հաջող եղած են։ Այս երգապնակները վճարվին տասը տողաբի։

(«Հայաստանի կոչնակ» քիվ 41, 1946 թ.)

ԱՐՇԱԿ ԲԱՅՅԻՒ ՄԱՆԸ

Լոնտոնի մեջ օգոստոսի 12-ին մեռած է Արշակ Բաբիկ։ Հուղարկւորութիւնը կատարված է օգոստոսի 20-ին, տեղւոյն Հայոց եկեղեցւոյն մեջ, ի ներկայութեան

բարձրաստիճան ղինվորականներու և համալսարանական պրոֆեսորներու։ Դամբանականներ խոսած են Տեր Պետրոս քնն. Դամարճյան և Թեմարիճի համալսարանի

պրոֆեսորներեն Միս Էլիզապետի Հիւ:

Հանգուցյալին մարմինը զմրավելով զետեղված է իրենց ընտանեկան դամբարանին մեջ, Գինսել Կոլին գերեզմանատունը, ապագային փոխադրելու համար Թիֆլիզ, Բաֆֆիի գերեզմանին ջուլ:

Հանգուցյալը ծնած էր Ագուլիս, 1879-ին: 1900-ի սկզբները մորը և Արամ անվամբ հղբորը հետ միասին գացած հաստատված էր Լոնտոն և որպէս ուսուցիչ կաշտոնավարել տեղւոյն համալսարանին կից Սլավական լեզուներու դպրոցին մեջ:

(«Հայաստանի կոչնակ» քիվ 41, 1946 թ.)

ՏՈՔՏՈՐ ԹԱՇՃԱՆԻ ԿՏԱԿԸ

«Լրաբեր»-ը հաղորդում է.—

Տոբոտր Վահան Թաշճյան (Լոս Անճելոս) իր ատամնաբուժական ամբողջ կադմաթնները կտակած է Սովետ Հայաստանի Ժողովուրդին:

Կտակը, որ 10 000 տոլարի արժողութուն ունի, պիտի փոխանցվի Ռուսական Ռուլիֆի Քալիֆորնիայի Կոմիտեի միջոցով:

ՊՈՒԼԿԱՐ ՍՈՊՐԱՆԻԵՒ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈՒԱՆՈՒՂԻՆ

Հայուհի մը՝ Մաքրի Խաչիկ Աբրահամյան, հոկտեմբեր 27-ի ընտրությանը ընթացքին Պուլկար Խորհրդարանի անդամ

ընտրված է: Ան ծնած է Բաղարճըղ 1915-ին: («Նիքա» քիվ 2793, 1946 թ.)

ՊԱՐԵԼՈՒ ԱՌԱՋՆՈՒԹՅՈՒՆ

«Արաքս»-ը հաղորդում է.—

Բարիզյան «Անֆին» շաբաթաթերթը կգրէ թե Բարիզի թոնսերվատորիային կազմակերպած մրցահանգիստին մեջ պարելու առաջ-

նությունը շահած է օր. Հովհաննիսյան անուն հայուհի մը, արժանանալով մեծագույն մրցանակին:

ՀԱՅ ԿՅԱՆՔԸ ՔՍԱՆԹԻ ՄԵՋ

ՔՍԱՆԹԻ (Հունաստան).— Գաղութիւս հայութիւնը շատ դժվարին կացության մատնված է, տիրող տնտեսական պայմաններու և անգործութեան պատճառով: Շատեր իրենց խանութները գոցած՝ անգործ կթափառին և օրվա հաշր ապահովելու համար իրենց հագուստները և գույքերը ծախու հանած են: Միախոտի բանվորները արդեն տարիներ ի վեր անգործության դատապարտված և իրենց ունեցածը չունեցածը ծախած են և հիմա օրվան քուրոնով հացին դրամը անգամ անկարող են վճարելու:

Մյուս կողմեն ատելութունն ու արհամարհանքը հայ տարրին հանդէպ մեծ թափ տալիս է: Որով կրնաք երեւակայել մեր վիճակը:

Այլևս կյանքը անտանելի դարձած է մեզի համար և ժողովուրդը իր գոյութիւնը կքաշկռտե, աչքերը հառած ներգաղթին, որը միակ միջոցն է շինքը այս թշուառութենէն փրկելու համար:

ԹԳԹԱԿԻՅ

(«Լրաբեր» քիվ 7, 1946 թ.)

ՊԱՍՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Կրավի թե Երկրի երրորդական շրջանի հետազոտչին, երբ Եփրատ և Տիգրիս գետերը տակավին գոյութիւն չունին աշխարհի վրա, Երաք համայն պատած էր օվկիանոսի ջուրով: Եվ տակաւն ցամաքելով

ջուրերը, գոյացալ ցամաքը, և ապա առաջ եկան Եփրատ և Տիգրիս գետերը, որոնք հոսիլ սկսան Միջագետքով և այդ միջոցներուն հետզհետե ծնալ Պատարն և կաղմկեցալ Պարսիք ծոցը:

Պատրային 60 մղոն գետն ի վեր հեռավորության վրա կգտնվի Կոռնե կոչված գյուղաքաղաքը, ուր եփրատ և Տիգրիս գետերը կմիախառնվին և կկազմեն Շատտ յուղ Արաբ գետը. ատենուք եղած է շատ ծաղկյալ ու բարգավաճ երկիր մը: Այս երկրին միշտ ակնարկված է, որ իբր թե եղած է պատմական դրախտը՝ Եդեմը, ուրտեղեն Աստված արտաքսեց Ադամն ու Եվան անհնազանդ գտնվելուն համար:

Այսօր հոն կանգուն կմնա միաստիկ ծառը, որ կհորջորջվի «Ժառ գիտություն Բարվո և Զարի»: Աշխարհիս խուզարկուներ երբ պատահին Պատրա, չեն զլանար անպայման սյուղ նշանավոր ավանդապատմական ծառը տեսնելու երթալ:

Պատրա քաղաքը շինվեցավ 637 թվին, երբ մահմադական հյուսակները Կատեմիսի պատեկազմին վերջնական հարվածը տվին սասանյաններուն և հասան այստեղ:

Պատրան ունի միլիոնավոր արձափներին երևալով կոնտուրաձև մակույկներ, և այս իսկ պատճառով եփրոպացիք կոչած են զայն արեւելյան Վենետիկ: Զմոռնանք նշելու, որ Պատրան ունի նույնպես նավթագետիններ: Ամառը օդը տաք է և հեղձուցիչ երբ արեւելյան հով կփչի:

Մեր հայ գաղութը հավանականորեն իսլամական տիրապետութենեն շատ առարկներ առաջ գոյություն ունի Պատրայի մեջ, քանի որ ան վաճառականությամբ և հաղորդակցութեամբ կապված էր Պարսկաստանի և Հնդկաստանի հետ, երբ հայեր կճամբորդեին Հայաստանեն Միջագետք, Հնդկաստան և այլն, առևտրական նպատակով: Եվ սակայն մեր գաղութը որոշապես հաստատվեցավ Պատրայի մէջ 350—400 տարի առաջ:

Ժամանակին քաղաքին ամբողջ առևտուրը հայերուն ձեռքը եղած է և հայեր մեծ նպատիվ ու համբավ ունեին Պատրայի մեջ: Այն ատենները հայեր մոտ չորս հազար անձերն կբաղկանային: Ունեին չորս եկեղեցիներ— Ս. Աստուածածին, Ս. Ստեփաննոս և երկու ուրիշներ: Այսօր միայն Ս. Աստուածածինը գոյություն ունի: Հայերը լավ վարժարաններ ունեին և ընտիր հայկական մշակութային սնունդ կտրվել արաբներու: Այն ժամանակները Պատրան Գահիրեի երկու անգամն էր մեծությամբ, և հայերը սովորություն ունեին ժուռ գալու

առավոտները և երեկոները դեպի հյուսիսային դուռը, որ շատ ծաղկյալ էր:

Ժամանակ մը անգլիական հյուպատոսի փոխանորդ, հանձնակատար, գործակատար և թարգման հայեր եղած են: Իսկ հայերուն առևտրական առագաստանավերը կխարսխեին շարան շարան հոլանտական նավերու կողքին և ահա այսպես Պատրայի բովանդակ վաճառականության մականը հայերուն ձեռքն էր: Հայերու ուրիշ առևտուրներն զատ մայրաքաղաքի մեծ վաճառականությունն ալ կընեին: Այդ ատենները հայերը, որ Հայաստանեն, Թրքաստանեն և Պարսկաստանեն եկվորներ էին, տարածվեցան ամբողջ Պարսից ծոցը, մինչև Հնդկաստան և այլուր:

1773-ին Պատրայի մեջ կպատահի ամենահի ժանտախտ մը, որ տակ ու վրա կընեն բոլոր հայությունն ալ, այնպես որ հայերուն մեծագույն մասը կկոտորվի: Նախ քան թիվ մեկ համաշխարհային պատերազմը Պատրայի հայ համայնքը մոտ 120 անձերն կբաղկանար, սակայն այդ պատերազմին հետո բարձրացավ թիվը՝ դաղթականության բերումով և այսօր բովանդակ գաղութը ունի երկու հազար անձ:

Պատրայի հայերուն հնագույն հիշատակարանը կկազմեն խաչքար մը 1691 թվականով: Ս. Աստվածածին եկեղեցին կգտնվի բուն քաղաքին մեջ, որ քանիցս նորոգվել է և վերջին անգամ ըլլալով ասկե քանի մը տարի առաջ հիմնովին բարենորոգվեցավ և բաղկն ալ բոլորովին ընդարձակվեցավ գաղութին մեծ բարերար և հայրենասեր Տ. Սիմոն Ղարիպյանի ծախքով: Եկեղեցիին կից է Ղարիպյան վարժարանը, բավական երկսեռ աշակերտությամբ, որ ունի գոհացուցիչ և բավարար վիճակ: Կավանդվին հայերեն, արաբերեն և անգլերեն լեզուներ:

Իսկ Մարկիլ, որ քանի մը մղոն գետն ի վեր կգտնվի, կա հայ վարժարան մը՝ 200 երեխեռ աշակերտներով: Հոս ալ կավանդվի հայերեն, արաբերեն և անգլերեն լեզուներ: Ունի նույնպես բավարար վիճակ: Վարժարանի կողքին կգտնվի Հայ Սրահ: Եվրոպական և ազգային պարահանդեսներ, ինչպես և դասախոսություններ հաճախ կպատահին Հայ Սրահին մեջ՝ առ ի օգնություն վարժարանի: Ընդհանուր ազգային կյանքը լավ է և օրինակելի:

Վ. ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

(«Արախ» թիվ 980, 1946 թ.)

ՌՈՒՄԱՆԱԶԱՅ ԿՅԱՆՔ

Ռումանիային կգրեն.

Մենք մեծ հետաքրքրությամբ կհետևեինք արտասահմանի հայ գաղութներու կյանքին

և կացության: Ռումանիան ալ Ֆրանսայի նման գրավուած երկիր մըն էր, առ տարբերությամբ, որ Ֆրանսան թշնամիին կողմն

գրավումած էր, իսկ Ռուսմանիան՝ «բարեկամ»-ի կողմն։ Երկու պարագային ալ նույն անողորմ ու ծանր կրուկին էր. որ մեր կուրծքին վրա կծանրանար։ Գերմաններուն համար, աստիկա փորձով հասկցավ այս ժողովուրդը, բարեկամ թե թշնամի միևնույնն է, երկրին հարստությունները կկողոպտեն և իրենց հակառակ կասկածվածները կբնաջնջեն տեղվույն վրա կամ Պուխենիվալդներու մեջ։

Անշուշտ, աշտուսության այս օրերուն կը փափաքէր հասնիլ թե ի՛նչ եղանք և ի՛նչ ենք այժմ։ Ահա այդ մասին է, որ փուլեմ տեղեկություններ տալ ձեզի։

Գրավման շրջանին մենք ալ դավաճաններ ունեցանք։ Գերման զինքերուն աղմուկը արթնցուց դավաճանները, որոնց համար վերջապես հկած էր բառորդ դարե ի վեր սպասված օրը։ Դրոն ու Նժդեհը սուբերնին քաշեցին ու զինվոր փնթեցին, «ազատարար» խումբեր կազմելու համար, բայց իրենցմե զատ ուրիշ դավաճաններ չգտան։ Չորս թարգման-գործակից միայն կրցան որսալ մեր գաղութին մեջ։ Պետք է բռնի հպարտությամբ որ մեր հայրենիքի մասին տարիներով մեր տված լուսաբանությունները ապարդյուն անցած չլլալը հայտնի եղավ, եթե նկատի չառնենք Հ. Սիրունիի Հիթլերի ծառայող «Արագ» թերթը։

Զինադադարեն անմիջապես հետո ինքնաբուխ կերպով Հայաստանյան ճակատ մը կազմվեցավ, որուն շուրջը եկան բոլորվի տեղական հին ու նորակազմ բոլոր կազմակերպությունները։

Հայաստանյան ճակատը անխափր ընդունեց մասնակցություն բերել տեղող բոլոր պարկեշտ հայրենասերները, ի՛նչ քաջին ալ պատկանած ըլլաին։ Այս հոծ ու զանգվածային մարմինը դուրաշարժ դարձնելու համար զանազան հատվածներու բաժնվեցավ. 1) Մշակութային միություն, 2) Մարզական բաժին, որ ժիր ու կենսունակ է, 3) Բանվորական միություն, 4) Ուսանողական միություն, 5) «Երամիտաս» և Հ. Ճ-ի երգչախումբ, 6) Առևտրականներու և արդյունաբերողներու հատված։ Այս հատվածներուն յուրաքանչյուրը իր կեդրոնական վարչություն ունի, որ կապ կապահե Հ. Ճ-ի ընդհանուր կեդրոնի հետ։

Առևտրականներու բաժինը 23 օգոստոս 1944-են անմիջապես վերջ մեծ գումար մը հավաքելով անմիջապես Բաղրամյանի անվան հրապարակային շարասյունի ֆոնտին հանձնեց։

Իսկ գործարանատերերը անոնցմե ետ չմնացին։ Առանց ժողովրդին դիմելու, իրենց մեջ բավարար դրամ հավաքեցին և Հայաս-

տանի մեջ լավորակ կերպասի գործարան մը հիմնելու համար։ Հարկ եղած հիմնադրամը արդեն պատրաստ ունին։

Առևտրականներու հատվածը այժմ նոր հանգանակության մը ձեռնարկած է Ատաղ-ձի և Ներգաղթի հիմնադրամի համար 100—150 վագոն առադձ դրկելու համար Հայաստան։ Բանվորները թե դրամով և թե ձրի աշխատանքով մասնակցեցան այս հանդանակության։

Այս հանգանակությունը շատ տեղին է, որովհետև շինարարություն և ներգաղթ կաթնեղբայրներ են։

Հայաստանյան ճակատի մասնաճյուղերին զատ, Գաղթային Տեղական Վարչություն մըն ալ կազմված է, որ սերտորեն կգործակցի ճակատին հետ, ներգաղթին և գաղութին ներքին կյանքին վերաբերյալ գործերը վարելով ամենուրեք գոհունակություն տվող ձևով։

Ստեղծված այս նոր կացությունը, սակայն գաղութին ալիսդական կազմակերպություններ սովելորդ նկատելու չձգեցավ։ Եկեղեցիի թաղականություն ու դպրոցի հոգաբարձություն իրենց աշխատանքները անխափան կշարունակին նոր եռանդով։

21 փետր. 1946-ին Հ. Ճ.-ը և մյուս կազմակերպությունները Կարմիր Բանակին ի պատիվ արևելյան պարահանդես սարքեցին քաղաքին ամենամեծ սրահին մեջ, ուր ներկա եղան Խորհրդային Գեասպանը և բանակի ամենաբարձրաստիճան սպաները, ամերիկյան, ուսմանական ներկայացուցիչները։

Դրամական ամբողջ հասույթը, որ գոհացուցիչ էր, Պուրբերի գույգ հայկական վարժարաններուն հատկացվեցավ։

Ահա մեր գաղութին կյանքեն քանի մը դրվագներ և ուրվանկար տվի, բայց չեմ կարծեր, որ ամբողջ կացությունը կրցա ներկայացնել։ Դեպքերու թվումը չէ որ գաղափար պիտի տա ձեզի, մեր խանդավառության և հույսերուն մասին։

Հոս մենք շատ մոտ ենք Հայաստանի, ծով մըն է միայն, որ կբաժնե մեզ։ Մեր երկրի լուրերը օրը օրին կատանանք Կիմանանք որ ամբողջ Հայաստանը մեծ ու թանկագին հյուսք մը ընդունելու պատրաստվողի մը պես եռուզնի մեջ է։ Տուններ կշինվին ու կավարտին, պատրաստություններ կտեսնվին հեռուեն եկող կարոտակեղ դարիպ զավակը ընդունելու համար։

Մեր գաղութին խանդավառությունը անսահման է։ Տուն, դպի Տուն, Հայրենի Տուն — ահա՛ ամենուս կարգախոսը, որ վաղը իրականություն պիտի դառնա։

(«Ժողովուրդի ձայն» թիվ 1143, 1946 թ.)